

rijksuniversiteit
 groningen

universiteitsmuseum

Jaarverslag | 2013

Universiteitsmuseum Groningen

Universiteitsmuseum Groningen
Museum voor mens, natuur en wetenschap

Oude Kijk in 't Jatstraat 7a
9712 EA Groningen
T 050 36 35 083
E universiteitsmuseum@rug.nl

www.rug.nl/museum

Inleiding

In 2013 stond in het Universiteitsmuseum (UM) de relatie tussen Rusland en Nederland centraal. In vier deelexposities werd deze, steeds vanuit een andere invalshoek, belicht. Daarnaast wierp de viering van het 400-jarig bestaan van de Rijksuniversiteit Groningen (RUG) haar schaduw vooruit. In samenwerking met het Lustrumbureau en Science LinX, het science centre van de Faculteit Wiskunde en Natuurwetenschappen, werd in het verslagjaar een grote wetenschapsexpositie (*For Infinity*, te zien van april tot juli 2014) voorbereid.

Ook op het gebied van de collectievorming was 2013 een gedenkwaardig jaar. Bij de digitalisering van het beheerde erfgoed werden opnieuw belangrijke stappen gezet. Tegelijkertijd werd de collectie uitgebreid met een serie unieke artefacten, en nam het bruikleenverkeer een grote vlucht.

Aan de publiekszijde werd het eerder ingezette beleid uitgebouwd. Naast het streven naar meer zichtbaarheid van het academisch erfgoed, gekoppeld aan een stevige positie in het museale veld, werd een begin gemaakt met het inbedden van UM-expertise in het onderwijs en onderzoek binnen de RUG. De vraag naar wetenschapseducatie door het primair en voortgezet onderwijs bleef onverminderd groot.

Exposities

In 2013 waren in het Universiteitsmuseum twee grote tentoonstellingen te zien:

- **Gestrand! Een walvis in Groningen**
- een zoölogische expositie, ingericht rond het grootste object uit de erfgoedcollectie van de RUG, een vinvis-skelet. Traditiegetrouw werd het publiek op de laatste dag gratis toegelaten. Enige honderden bezoekers namen de kans waar het imposante skelet nog eenmaal te bewonderen.

- **Russisch kwartet. 4x Nederland – Rusland**
- het resultaat van een samenwerkingsproject waarin, naast het UM en het Groningse Centre for Russian Studies, wetenschappers uit Leuven en een cartografisch expert participeerden. De tentoonstelling kende vier invalshoeken. Aan de hand van de thema's reizen, wetenschap, cartografie en geschiedenis werd de vier eeuwen oude relatie tussen Nederland en Rusland belicht.

Twee kleinere exposities waren **Huid en skelet**, een educatieve paviljoententoonstelling, waarin opgezette dieren met en zonder hun vacht (als geraamte) werden getoond, en **The Geography of Waiting**, ingericht door de Amerikaanse kunstenaars Marguerite Perret, Robin Lasser, Bruce Scherting en Stephanie Lanter. Hun productie kwam tot stand in het kader van The Fourth International and Interdisciplinary Conference on Emotional Geographies, georganiseerd door de Faculteit van Ruimtelijke Wetenschappen in juli 2013.

Evenementen

Ook in het verslagjaar nam het UM deel aan diverse nationale en internationale publieksevenementen. Veel aandacht ging daarbij uit naar de viering van het 100-jarig bestaan van het Medical Research Centre in Londen. Gedurende een week demonstreerde een UM-collectiebeheerder hier de werking van oude laboratoriumapparatuur. Daarnaast was het erfgoed van de RUG voortreffelijk zichtbaar tijdens de groots opgezette Auto-Rai in Amsterdam. Hier werd de techniek van de eerste elektrische auto ter wereld, door demonstraties van het Groningse 'wagentje van Stratingh', aan een groot publiek getoond.

Voor een goede exposure zorgden daarnaast:

- het regionale duurzaamheidsfestival 'Let's gro'
- de Nacht van Kunst en Wetenschap
- Noorderzondag
- Open Monumentendag
- Nationaal Museumweekend
- Kei-week
- University Fair

Diverse symposia, workshops en lezingen (in meerderheid georganiseerd in samenwerking met de Vrienden van het Universiteitsmuseum) brachten het erfgoed van de RUG eveneens in het middelpunt van de belangstelling.

Bezoekers

In 2013 ontving het Universiteitsmuseum 15.269 bezoekers. Evenals in voorgaande jaren kwam bijna de helft hiervan (6470) voor een educatief programma; opnieuw vonden veel Noord-Nederlandse onderwijsinstanties de weg naar het UM.

Wel zorgde de aard van de hoofdexpositie voor een verschuiving binnen de categorie educatieve bezoekers. In 2013 lag het accent op de oudere middelbare scholier. Voor de basisscholen en de onderbouw van het voortgezet onderwijs was de historisch getinte Rusland-tentoonstelling minder aantrekkelijk.

Bij het algemene publiek viel het grote aandeel buitenlandse studenten op. De vorig jaar gesignaleerde trend, een groeiende internationale interesse in het Groninger academisch erfgoed, zette zich in 2013 voort.

Wetenschapseducatie

Voor scholen zijn de thema's van de grote tentoonstellingen sterk bepalend voor het al dan niet bezoeken van het UM. Past een medisch, biologisch of historisch onderwerp niet in het lesprogramma, dan haakt men af. Om dit te ondervangen wil het UM zich met ingang van 2014 richten op expositie-thema's die een benadering vanuit meerdere wetenschapsdisciplines naast elkaar mogelijk maken. Een dergelijke 'brede aanpak' biedt tegelijkertijd de kans de dwarsverbanden tussen verschillende disciplines aan het publiek te tonen.

In 2013 is een begin gemaakt met de ontwikkeling van nieuwe educatieve programma's. Eveneens werd verder gegaan met een review van het bestaande onderwijsaanbod. Aanpassing is nodig in verband met het nieuwe 'thematisch leren', dat onlangs werd geïntroduceerd in (vooral) het primair onderwijs.

Waar mogelijk werd in het verslagjaar samengewerkt met wetenschappers binnen de RUG-faculteiten. Het versterken van de relatie met het universitaire onderwijs en onderzoek is een belangrijk speerpunt voor de komende jaren. De aanwezige UM-expertise kan hierdoor (nog) beter worden benut.

Opnieuw waren de activiteiten, georganiseerd tijdens de vakantieperiodes, erg succesvol. Daarnaast zijn de UM-verjaardagspartijtjes op de woensdagmiddag (waar jonge kinderen in aanraking worden gebracht met de wetenschap) immens populair. Vrijwel steeds zijn deze voor langere tijd volgeboekt.

Samenwerking

Ook in het verslagjaar participeerde het Universiteitsmuseum in diverse samenwerkingsverbanden. Opnieuw was de Stichting Academisch Erfgoed (SAE), waaraan alle Nederlandse universitaire musea zijn verbonden, de belangrijkste partner. Voorop stond de gezamenlijke digitale presentatie van collecties, en de uitwisseling van kennis en kunde.

Contacten met de U4-partners (de collega's in Gent, Uppsala en Göttingen) worden structureel onderhouden. Maar ook in wijder Europees verband was het UM actief. Collectiebeheerders namen deel aan internationale congressen en workshops in bijvoorbeeld in Estland (Tartu) en Engeland (Manchester). Daarnaast werd op etnologisch terrein, evenals in 2012, nauw samengewerkt met het Dallas Museum of Art in de USA.

Met het regionale project Wad&Zoo, dat zich richt op de natuurhistorie van de Eems-Dollardmonding, zijn de banden verder aangehaald. Bruiklenen uit de botanische en zoölogische UM-collecties zullen hier in de toekomst worden ingezet voor educatieve presentaties. In november 2013 werd een overeenkomst met het ZeeAquarium in Delfzijl gesloten; op korte termijn zal hier het UM-vinviskelet op bruikleenbasis worden tentoongesteld.

Diverse educatieve centra in Groningen kregen in het verslagjaar speciale aandacht. Zo werden de relaties met onder meer het Infoversum, Science LinX (RUG) en het Wetenschapsknooppunt van de Hanzehogeschool verbreed en verdiept.

Collecties

Ook in 2013 had de digitalisering van de collecties prioriteit. De zichtbaarheid en toegankelijkheid van de verzamelingen wordt hierdoor sterk bevorderd. Evenals in voorgaande jaren werd bij de digitalisering een twee-sporenbeleid gevolgd: naast het presenteren van deelcollecties op de eigen RUG-website, werd – waar mogelijk – gebruik gemaakt van landelijk opererende platforms. Een voorbeeld van dit laatste betreft de steeds verdergaande ontsluiting van de UM-verzameling historische foto's. Stapje voor stapje is deze te zien op de (SAE-)website Academischecollecties.nl.

Ook in 2013 werden tal van bijzondere objecten in beheer genomen. Een greep:

- van het opgeheven cultuurhistorische Museum Maluku in Utrecht werden, door tussenkomst van de Stichting Volkenkundige Collectie Nederland (SVCN), ruim 100 unieke objecten afkomstig uit de Zuidoost-Molukken overgenomen.
- door bemiddeling van emeritus prof.dr. Wegener Sleswijk werd een bijzondere verzameling replica's van antieke natuurkundige instrumenten verkregen.
- Emeritus prof.dr. Van Willigen heeft zijn uitgebreide vlindercollectie als langdurig bruikleen bij het UM in beheer gegeven. Deze vormt een welkome aanvulling op de aanwezige zoölogische verzameling.
- van het Groninger Archeologisch Instituut werd de zorg voor drie belangrijke deelcollecties overgenomen, waaronder een verzameling van de 'vader' van de Groningse archeologie, Arent Folmer, en een belangwekkende set veldtekeningen van prof.dr. Van Giffen.

Naast deze verwervingen zijn diverse grote UM-collectiedelen in (langdurig) bruikleen overgedragen aan andere musea. Zo ontvingen het Aboriginal Art Museum in Utrecht en het Natuurmuseum Fryslân te Leeuwarden elk meer dan 100 UM-voorwerpen. Aan Artis in Amsterdam werd – in het kader van het in 2012 ingezette ontzamelbeleid – een doubletten-schelpencollectie ten geschenke gegeven.

Historische Collectie UMCG

Het Universiteitsmuseum zorgt al langere tijd voor het behoud en beheer van de Historische Collectie van het Universitair Medisch Centrum Groningen (UMCG). Daarnaast wordt zorggedragen voor de presentatie van deze verzameling.

In 2013 werd in de vitrine van het UMCG een fototentoonstelling ingericht over het oude ziekenhuispand, tot 1903 gelegen aan de Munnekeholm. Het fotoproject vormt de basis van een reconstructie van dit oude ziekenhuis. De komende jaren zal het door onder meer een maquette en virtuele rondleiding verder 'tot leven' worden gebracht.

De presentatie van de UMCG-collectie op internet onderging een belangrijke wijziging. De landelijke medisch-historische website Medischerfgoed.nl, waar de UMCG-verzameling jarenlang te zien was, werd in 2013 ondergebracht bij de eerdergenoemde SAE-site Academischecollecties.nl.

Ook in het verslagjaar kon de medische verzameling met enkele bijzondere objecten worden uitgebreid. Zo wist het UM de hand te leggen op een prototype van de zogeheten 'magneetmuts', gebruikt in het pijnonderzoek van dr. Kortekaas.

Publicaties

Het Universiteitsmuseum heeft in 2013, door de inzet van collecties en/of medewerkers, bijgedragen aan de totstandkoming van diverse publicaties. Vermeldenswaard zijn:

- M.F. Jonkman en P. Verhoef (red.)
Vallen en opstaan. 100 jaar leerstoel Dermatologie Rijksuniversiteit te Groningen (1913-2013).
(Rotterdam, Erasmus Publishing)

Een medisch-historische beschouwing van het Groningse dermatologie-onderwijs, geïllustreerd met tekeningen en foto's uit de Historische Collectie UMCG.

- R. ter Sluis en I. Nieuwland.
Universiteitsmusea 'Full Circle'. Vijftig jaar academisch erfgoed. In: *Studium* Vol 6, No. 3 / 4, 2013, pp. 207-214
(Den Haag, Gewina)

Een kritische analyse van historische en recente ontwikkelingen bij de Nederlandse universiteitsmusea.

- J.G. Le Grand
Bony Stories. In: *Papers on Anthropology XXII*, pp. 309-317
(Tartu, University of Tartu Press)

Een beschrijving van twee anatomische cases: de identificatie van pathologisch materiaal aan de hand van oude catalogi/foto's, en de gevolgen van een publicatie op internet, waar respons leidde tot een betere documentatie van vroeg 19^e-eeuwse schedels.

- N.C. de Jonge
The old master So Cornelis: an ancestor statue from Tanimbar. In: *Living with Indonesian Art – The Frits Liefkes Collection*, pp. 292-293
(Leiden, National Museum of Ethnology)

Jewellery from Maluku Tenggara: symbols of victory. In: *Living with Indonesian Art – The Frits Liefkes Collection*, pp. 294-307
(Leiden, National Museum of Ethnology)

Twee essays waarin de belangrijkste materiële cultuuruitingen van de Zuidoost-Molukken (Indonesië) worden behandeld: voorouderbeelden en sieraden.

- N.C. de Jonge
Lampung ship cloths: Ancient Symbolism and Cultural Adaptation in South Sumatran Art. In: *Eyes of the Ancestors – The Arts of Island Southeast Asia at the Dallas Museum of Art*, pp. 81-91
(New Haven and London, Yale University Press)

Traditional Art in Timorese Princedoms. In: *Eyes of the Ancestors – The Arts of Island Southeast Asia at the Dallas Museum of Art*, pp. 245-251
(New Haven and London, Yale University Press)

Life and Death in Southeast Moluccan Art. In: *Eyes of the Ancestors – The Arts of Island Southeast Asia at the Dallas Museum of Art*, pp. 275-302
(New Haven and London, Yale University Press)

Drie essays waarin wordt ingegaan op de rol van niet-westerse kunst in de culturele context. In december 2013 werd *Eyes of the Ancestors* door de internationale vakpers uitgeroepen tot 'best tribal art book' van 2013.

Bibliotheekorganisatie

Het Universiteitsmuseum gaat zijn zelfstandige positie binnen de Bibliotheek van de RUG (BIB) verliezen. Samen met de afdeling Bijzondere Collecties (eveneens onderdeel van de BIB) zal in de loop van 2014 een organisatorische sector Erfgoed worden gevormd. Doel hiervan is te komen tot een betere zichtbaarheid van het erfgoed binnen en buiten de RUG, resulterend in een toename van de publieke belangstelling.

Met het oog op de samenvoeging werd in 2013 een quickscan uitgevoerd door prof.dr. P. ter Keurs, hoofd Collecties en Onderzoek van het Rijksmuseum van Oudheden te Leiden, en drs. S. Scholten, directeur Erfgoed van de Universiteit van Amsterdam. Geconcludeerd werd dat de vorming van een speciale sector Erfgoed succesvol kan zijn, mits kwalitatief en kwantitatief voldoende geëquipeerd. Als potentiële knelpunten worden de afdelingen PR en communicatie, collectieregistratie en digitale ontsluiting, en tentoonstellingsorganisatie/fondsenwerving genoemd. De onderzoekers gaan er van uit dat de RUG voldoende middelen beschikbaar zal stellen om een gezond basisniveau van exploitatie en activiteiten mogelijk te maken.

Personeel

De enkele jaren geleden in gang gezette reorganisatie van de RUG-Bibliotheek, heeft het UM hard getroffen. Vertrekkende personeelsleden konden niet of slechts mondjesmaat worden vervangen, waardoor er in 2013 een minimale bezetting van 6,7 fte resteerde. Om de basistaken op de twee locaties (museum en depot) te kunnen uitvoeren moest een toenemend beroep worden gedaan op tijdelijke krachten. Daarnaast is intensief gebruik gemaakt van het (gelukkig) grote aanbod van vrijwilligers.

Het UM-team bestond in het verslagjaar uit 34 medewerkers (8 vaste krachten, 8 student-receptionisten, 9 student-museumpresentatoren, 3 registratievrijwilligers, 2 PR-vrijwilligers en 4 activiteitenvrijwilligers).

